

ปฏิบัติการทางคืนอำนาจของกลุ่มตอลิบานในอัฟกานิสถาน ปัจจัยและผลกระทบ

ชูชาติ พุฒเพ็ญ *

บทนำ

แม้ทั่วโลกกำลังสับสนและวิตกกังวลกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๑๙ หรือ COVID-19 ที่โหมกระแสอย่างต่อเนื่องในช่วงเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา จนส่งผลให้ประชาคมโลกจมอยู่กับความหวาดผวากายอดของผู้ติดเชื้อที่คงสถิติยกเส้นกราฟให้ทะยานขึ้นสูงในหลายประเทศ แต่ก็ยังมีช่วงเวลาที่หลายคนสัมผัสได้ถึงความสุขจากการรับชมมหกรรมกีฬาของมวลมนุษยชาติหรือกีฬาโอลิมปิกที่จัดขึ้น ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (Olympic Tokyo 2020) ซึ่งทัพนักกีฬาจากหลายชาติมาร่วมสร้างความอึดอ้อมใจกับคอบกีฬาทั่วโลก หลายคนส่งแรงเชียร์ไปยังนักกีฬาที่ตนชื่นชอบ นับตั้งแต่วันแรกของพิธีเปิด ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๔ มีการแข่งขันชิงชัยเพื่อครองอันดับหนึ่งความเป็นเจ้าเหรียญทอง จนมาถึงวันสุดท้ายและได้ปิดฉากลงอย่างยิ่งใหญ่เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๖๔ ที่ผ่านมา หลายประเทศมีความสุขท่ามกลางบรรยากาศการเฉลิมฉลองความสำเร็จของทัพนักกีฬาของแต่ละชาติ ขณะที่อีกฟากหนึ่งจากภูมิภาคเดียวกันต้องเผชิญกับความหวนวิตกกับสถานการณ์ความรุนแรงที่กำลังก่อตัวขึ้นในอัฟกานิสถาน โดยกลุ่มนักรบตอลิบาน (Taliban)^๑ กำลังโหมปฏิบัติการรุกคืบเข้ายึดพื้นที่ในหลายเมือง โดยเฉพาะแถบพื้นที่ตอนเหนือของประเทศจนสร้างความกังวลใจอย่างยิ่งต่อรัฐบาลกลางกรุงคาบูล^๒ ซึ่งยุทธวิธีของกลุ่มนักรบตอลิบานพุ่งเป้าหมายไปที่การบุกยึดเรือนจำของแต่ละจังหวัด เพราะเมื่อยึดได้แล้วนักรบตอลิบานจะปล่อยนักโทษที่ถูกคุมขังอยู่ให้เป็นอิสระ และเตรียมฝึกเพื่อเสริมกำลังพลพร้อมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับนักรบคนอื่น ๆ บนหลักการความเชื่อตามแนวคิดญิฮาด (Jihadism) และขณะนั้นปฏิบัติการของนักรบตอลิบานจะกุมความได้เปรียบและสร้างความหนักใจกับกองทัพรัฐบาลอัฟกานิสถานจนเสียฐานที่มั่นในหลายจังหวัดแต่ยังไม่สามารถเข้าประชิดเมืองหลวงได้ เพราะยังมีกองกำลังฝ่ายรัฐบาล ซึ่งได้รับการสนับสนุนการโจมตีทางอากาศของสหรัฐฯ จนรักษาฐานที่มั่นสำคัญไว้ได้หลายพื้นที่เช่นกัน

* นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ สำนักภาษาต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

^๑ กลุ่มตอลิบานเคยปกครองอัฟกานิสถานระหว่างปี ๑๙๙๖-๒๐๐๑ ซึ่งการยุติบทบาทของกลุ่มตอลิบานมีผลมาจากการเข้าแทรกแซงโดยกองทัพสหรัฐฯ ซึ่งชื่อขบวนการนี้เป็นนามพหูพจน์ มาจากคำภาษาปชโต (Pashto) ที่ได้อิทธิพลมาจากภาษาหรับ อ่านถอดเสียงทับศัพท์ว่า ตอ-ลิ-บาน หมายถึง กลุ่มขบวนการนักศึกษาศาสนา ก่อตั้งขึ้นโดยมุลลามูฮัมหมัด มุญาฮิด อุมร์ ณ เมืองกันดาฮาร์ ประเทศอัฟกานิสถาน ในปี ๑๙๙๔ (พรมแดนรอยต่ออัฟกานิสถาน-ปากีสถาน) มีเป้าหมายเพื่อปฏิรูปศีลธรรม จริยธรรม และนำความสงบและมีเสถียรภาพกลับสู่อัฟกานิสถาน

^๒ ทางการอัฟกานิสถานเปิดเผยว่า นักรบตอลิบานได้กระจายกำลังและเข้ายึดพื้นที่ใจกลางเมืองสำคัญทางตอนเหนือของประเทศได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งล่าสุดนับเป็นเมืองลำดับที่ ๓ โดยใช้เวลาเพียง ๒๔ ชั่วโมงเท่านั้น ยิ่งหน่วยความมั่นคงของรัฐบาลอัฟกานิสถานไม่สามารถต้านการรุกคืบไว้ได้ ยิ่งทำให้รัฐบาลกลางในกรุงคาบูลต้องเผชิญกับความสุ่มเสี่ยงมากขึ้นหลายเท่า

หลายฝ่ายกังวลว่าอีกไม่นาน การรุกรานจะขยายพื้นที่อย่างต่อเนื่องรวมถึงพื้นที่สำคัญ ๆ ในกลางเมืองหลวงกรุงคาบูล จนอาจส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับภาวะล่มสลาย จนมาถึงวันที่ ๙ สิงหาคม ปฏิบัติการของกลุ่มนักรบตอลิบานที่ใช้เวลาเพียงไม่กี่วัน สามารถเข้ายึดพื้นที่ตามเมืองต่าง ๆ แถบตอนเหนือไล่เรียงต่อเนื่องได้มากถึง ๖ เมือง ซึ่งหลังจากเหตุการณ์นั้นผ่านไปได้เพียงสัปดาห์กว่า ๆ กระทั่งวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๔ มีข่าวประโคมจากสื่อหลายสำนักว่ารัฐบาลอัฟกานิสถานล่มสลายแล้ว โดยกลุ่มนักรบตอลิบานได้เข้าบุกยึดทำเนียบประธานาธิบดีกลางกรุงคาบูลได้สำเร็จพร้อมประกาศจัดว่าสงครามในอัฟกานิสถานยุติลงแล้ว

สถานการณ์ก่อน-หลังบุกยึดกรุงคาบูล

วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๐๒๑ มีรายงานจากกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ระบุว่ากองทัพสหรัฐฯ และพันธมิตรได้ถอนทหารจำนวนกว่า ๑๒๒,๐๐๐ นาย ออกจากอัฟกานิสถาน ทำให้ขณะนั้นยังคงมีกำลังพลของสหรัฐฯ ชุดสุดท้ายในอัฟกานิสถานราว ๒,๐๐๐ นาย สถานการณ์ภายในประเทศเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทำให้กลุ่มตอลิบานสามารถบุกยึดทำเนียบประธานาธิบดีได้อย่างง่ายดายภายในวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๐๒๑ สอดรับกับช่วงเวลาการกระพือข่าวที่ระบุว่านายอัชราฟ ฮานี (Ashraf Qhani) ประธานาธิบดีอัฟกานิสถานได้เดินทางหนีออกนอกประเทศแล้ว โดยให้เหตุผลว่าไม่ต้องการให้เกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้น และได้ขอลี้ภัยไปพำนักที่สหรัฐฯ ภายใต้อาณัติของวีซ่าชั่วคราว ขณะนี้กองทัพรัฐบาลอัฟกานิสถานไม่แสดงบทบาทใดเพื่อตอบโต้กลุ่มตอลิบาน มีเพียงการหาช่องทางเพื่อหลบหนีออกนอกประเทศให้เร็วที่สุดเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวอัฟกานิสถานจำนวนมากจึงได้ทยอยเดินทางมุ่งหน้ามาที่สนามบินนานาชาติฮามิด คาร์ไซ (Hamid Karzai International Airport) ด้วยความคาดหวังว่าจะได้เดินทางออกนอกประเทศไปพร้อมกับภารกิจการขนย้ายพลเรือนรวมถึงกำลังพลของสหรัฐฯ และพันธมิตรที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จตามกรอบระยะเวลาที่กลุ่มตอลิบานขีดเส้นตายไว้ คือวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๐๒๑ ด้วยเหตุนี้กระทรวงกลาโหมของสหรัฐฯ ได้ออกคำสั่งให้ส่งกำลังพลที่ประจำการอยู่ในฐานทัพสหรัฐฯ ทั้งในคูเวต และซาอุดีอาระเบียราว ๓,๐๐๐ นาย เพื่อร่วมปฏิบัติการช่วยเหลือสนับสนุนด้านการรักษาความปลอดภัยภายในสนามบิน และเร่งอพยพเจ้าหน้าที่ทหาร พลเรือน นักการทูต รวมถึงชาวอัฟกานิสถานบางส่วนที่ได้รับเอกสิทธิ์คุ้มกันเพื่อเดินทางออกนอกประเทศให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาดังกล่าว แต่ภาพความโกลาหลในสนามบินนานาชาติฮามิด คาร์ไซ กลับยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เนื่องจากเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคมที่ผ่านมา ได้เกิดเหตุระเบิดฆ่าตัวตายโดยรถยนต์บรรทุกระเบิดบริเวณใกล้ทางเข้าสนามบิน ซึ่งต่อมากลุ่มรัฐอิสลามแห่งคูรอซซาน (Islamic State Khorassan : IS-K) ได้ออกมาอ้างความรับผิดชอบและยืนยันว่าปฏิบัติการครั้งนี้เป็นการล้างแค้นสหรัฐฯ ส่งผลทำให้ทหารสหรัฐฯ เสียชีวิต ๑๒ นาย และชาวอัฟกานิสถานเสียชีวิตกว่าร้อยคน เนื่องจากมีชาวอัฟกานิสถานจำนวนมากต่างเผ่าคอยโดยรอบสนามบินด้วยความหวังว่าจะได้เดินทางออกนอกประเทศ

ในที่สุดก่อนเที่ยงคืนของวันจันทร์ที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๐๒๑ ทหารอเมริกันคนสุดท้ายพร้อมด้วยเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำกรุงคาบูลได้รับการดูแลส่งขึ้นเครื่องบินลำเลียงของทหารและเดินทางออกจาก

อัฟกานิสถานทันที สิ้นสุดปฏิบัติการการขนย้ายลำเลียงกำลังพลทั้งหมด ถือเป็น การปิดฉากประวัติศาสตร์อันยาวนานของกองทัพสหรัฐฯ ในอัฟกานิสถาน ทั้งนี้ รัฐบาลสหรัฐฯ ประกาศยุติบทบาทและปิดสถานทูตสหรัฐฯ ประจำกรุงคาบูล โดยยืนยันว่าจะเปิดให้มีการทำธุรกรรมต่าง ๆ ผ่านช่องทางทางการทูต กิจการกงสุล และการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมแก่ชาวอัฟกานิสถาน โดยช่องทางทั้งหมดนี้จะจัดตั้งขึ้น ณ กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์ เพื่อเป็นช่องทางให้การช่วยเหลือชาวอัฟกานิสถานอีกกว่าหลายพันคนที่เคยทำงานร่วมกับกองทัพสหรัฐฯ ให้สามารถเดินทางออกนอกประเทศได้ ซึ่งตรงกับข้อมูลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสที่ระบุว่ากลุ่มตอลิบานมีการเจรจากับตุรกีและกาตาร์มาโดยตลอด ดังนั้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่ทั้งสองประเทศจะเร่งเจรจาให้กลุ่มตอลิบานประกันความปลอดภัยภายในสนามบินเพื่อเอื้อให้ชาวอัฟกานิสถานที่ประสงค์เดินทางออกนอกประเทศสามารถเดินทางออกนอกประเทศด้วยเที่ยวบินพาณิชย์ได้อย่างปลอดภัย

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการหวนคืนอำนาจของกลุ่มนักรบตอลิบาน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มนักรบตอลิบานกลับมาสร้างแนวร่วมและขยายอิทธิพลอย่างรวดเร็ว มีดังนี้

ก. ตอลิบานแสวงหาแนวร่วมผ่านการเจรจาทางการทูต

ประเด็นนี้ไม่ค่อยปรากฏเป็นข่าวในสื่อกระแสหลักมากนัก อาจเป็นเพราะเสียงสะท้อนจากชาวอัฟกานิสถานไม่ดังพอ หรือขณะนั้นทั่วโลกกำลังก้าวเข้าสู่ยุคการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๑๙ ก็เป็นได้ แต่ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่าเรื่องนี้เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้อัฟกานิสถานมาถึงจุดนี้ นั่นคือเมื่อต้นปี ๒๐๒๐ คณะผู้แทนจากขบวนการตอลิบานกับคณะผู้แทนพิเศษของสหรัฐฯ ได้ลงนามความตกลงสันติภาพภายใต้ชื่อ Agreement for Bringing Peace to Afghanistan ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ครั้งประวัติศาสตร์ที่สองคู่ขัดแย้งจะร่วมพิธีการลงนามความตกลงฉบับดังกล่าว โดยพิธีการลงนามได้จัดขึ้น ณ กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์ เมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๐ และเมื่อทั้งสองฝ่ายลงนามบรรลุความตกลงฉบับนี้เรียบร้อยแล้ว มีผลทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีด้วยการทยอยปรับลดกำลังพลเป็นระยะ ๆ ตามกรอบเวลาที่กำหนด ในขณะที่ฝ่ายตอลิบานต้องให้คำมั่นว่าจะยึดแนวทางสันติวิธีและหันมาเจรจากับรัฐบาลกลางกรุงคาบูลอย่างจริงจัง

ความตกลงแก้ปัญหาสันติภาพในอัฟกานิสถาน มีหลักการสำคัญ ประกอบด้วย

๑. ให้ถอนกองกำลังทหารนานาชาติออกจากอัฟกานิสถานทั้งหมดภายในระยะเวลา ๑๔ เดือน
๒. สหรัฐฯ ต้องปรับลดกำลังพลให้เหลือจำนวน ๘,๖๑๑^๓ นาย ภายในระยะเวลา ๑๓๕ วันนับจากวันลงนามความตกลงฉบับนี้

^๓ รัฐบาลสหรัฐฯ ส่งทหารเข้าประจำการในอัฟกานิสถานครั้งแรกในปี ๒๐๐๑ เพื่อกวาดล้างกลุ่มตอลิบานและแนวร่วมของอุซามะห์ บินลาดีน และมีการเสริมกำลังพลอย่างต่อเนื่องระหว่างปี ๒๐๑๐-๒๐๑๒ มีข้อมูลจากกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ

๓. ให้กองทัพสหรัฐอเมริกาและชาติพันธมิตรถอนกำลังทั้งหมดออกจาก ๕ ฐานทัพที่ตั้งอยู่ในอัฟกานิสถาน ภายในระยะเวลา ๑๓๕ วัน
๔. ให้สหรัฐฯ ยกเลิกคำสั่งลงโทษบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากฝ่ายตอลิบานและให้มีผลบังคับในวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๐๒๐
๕. ให้สหรัฐฯ ปลอ่ยนักโทษกลุ่มตอลิบานที่ถูกคุมตัวไว้จำนวน ๕,๐๐๐ คน และกลุ่มอื่น ๆ อีก ๑,๐๐๐ คน มีผลบังคับในวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๐๒๐

สาระสำคัญข้างต้นมาจากกรอบเจตนาธรรมภายใต้องค์ประกอบหลักที่บัญญัติไว้ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ การประกันด้านความมั่นคงต่อสหรัฐฯ และชาติพันธมิตรโดยห้ามขบวนการตอลิบานหรือนักรบกลุ่มอื่น ๆ ใช้อัฟกานิสถานกระทำการใดที่มีพฤติการณ์คุกคามสหรัฐฯ และชาติพันธมิตร

ส่วนที่ ๒ การปฏิบัติตามพันธะผูกพันต่อข้อเรียกร้องของกลุ่มตอลิบานว่าด้วยการถอนกำลังทหารต่างชาติออกจากอัฟกานิสถาน พร้อมประกาศกรอบระยะเวลาในการดำเนินการให้ชัดเจน

ส่วนที่ ๓ หลังจากบรรลุคำรับรองและมีคำประกาศว่ากองทัพต่างชาติจะถอนกำลังออกจากอัฟกานิสถานทั้งหมดและให้กำหนดกรอบระยะเวลาเพื่อเปิดทางให้คณะผู้แทนจากนานาชาติตรวจสอบและให้คำรับรองว่าอัฟกานิสถานจะไม่เปิดพื้นที่ให้กลุ่มใดใช้เป็นดินแดนหรือฐานที่มั่นแสดงพฤติการณ์ใด ๆ เป็นปรปักษ์กับสหรัฐฯ และชาติพันธมิตร การเจรจาระหว่างขบวนการตอลิบานกับรัฐบาลอัฟกานิสถาน ซึ่งเป็นการเจรจาภายในระหว่างอัฟกัน-อัฟกันจะเริ่มต้นขึ้นตามกำหนดเวลาที่วางไว้คือวันที่ ๑ มีนาคม ๒๐๒๐ เป็นต้นไป

ตลอดกระบวนการเจรจาให้ทุกฝ่ายหยุดยิงโดยให้ทั้งสองฝ่ายกำหนดรูปแบบ ระยะเวลา เพื่อก้าวสู่ขั้นตอนการหยุดยิงถาวร และให้คณะผู้เจรจาทั้งสองฝ่ายประกาศการหยุดยิงและลงนามให้แล้วเสร็จเพื่อปูทางสู่ขั้นตอนการเจรจากำหนดทิศทางหรือวางกรอบแนวทางการเข้าสู่อำนาจและความร่วมมือทางการเมืองของอัฟกานิสถานในอนาคต

ส่วนที่ ๔ มีสาระครอบคลุมทุก ๆ กระบวนการสันติภาพโดยให้มีความเชื่อมโยงและครอบคลุมตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้ส่วนที่ ๑ และ ๒ เป็นการวางแนวทางสู่ส่วนที่ ๓ และ ๔ ตามลำดับ

จากสาระสำคัญที่บัญญัติไว้ในความตกลงฉบับนี้ ดูเหมือนว่าทุกฝ่ายจะปรองดองประนีประนอมพร้อมหาทางออกร่วมกัน แต่ในความเป็นจริงหากมองถึงสถานการณ์ตอนนี้ ผ่านมาแล้วกว่า ๑ ปี ดูเหมือนว่าความตกลงฉบับนี้จะเป็เพียงใบเบิกทางให้ฝ่ายปฏิบัติการที่มีกองกำลังอยู่ในประเทศ เดินเกมเปิดศึกยึดประเทศจากรัฐบาลอัฟกานิสถานและไล่ต้อนกองทัพฝ่ายรัฐบาลให้ยอมจำนนลงอย่างง่ายดาย

เปิดเผยว่า กำลังพลสหรัฐฯ ที่ประจำการในอัฟกานิสถานมีจำนวนสูงกว่า ๑๐๐,๐๐๐ นาย ใช้งบประมาณกว่า ๑ แสนล้านดอลลาร์ต่อปี

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาถึงถ้อยความที่บัญญัติไว้ในความตกลงฉบับนี้ จะพบว่าการสะท้อนรูปแบบการปกครองที่ตอลิบานวาดฝันไว้ จากถ้อยความที่ฝ่ายเจรจาในฟากฝั่งของกลุ่มตอลิบานใช้ชื่อบัญญัติเรียกกลุ่มตนว่า “อิมาราะห์ อัฟกานีเยาะห์ อัลอิสลามียะห์” ซึ่งตามนัยของคำเรียกนี้หมายถึง “รัฐอิสลามอัฟกานิสถาน” หรือ Islamic Emirate of Afghanistan ที่ยึดแนวทางการปกครองแบบอามีร์ (Emir) คือระบบราชาธิปไตย มีผู้นำสูงสุดเป็นประมุขแห่งรัฐเหมือนกับกาตาร์ หรือคูเวต ทำให้คณะผู้เจรจาสหรัฐฯ ต้องระบุสถานะของชื่อบัญญัตินี้ ด้วยการเพิ่มคำขยายและใช้ถ้อยความว่า “ความตกลงสันติภาพฉบับนี้ทำขึ้นระหว่างฝ่ายอิมาราะห์ อัฟกานีเยาะห์ อัลอิสลามียะห์ ซึ่งสหรัฐฯ ไม่รับรองว่ามีสถานะเป็นรัฐ เพียงรับรู้ว่าเป็นกลุ่มตอลิบาน” คำนี้จึงบัญญัติไว้ในทุก ๆ บรรทัดเมื่อมีการระบุชื่อฝ่ายคู่เจรจาหรือตอลิบาน

เครดิตภาพ หนังสือพิมพ์อัลคอลีจ

พิธีลงนามความตกลงสันติภาพในอัฟกานิสถานระหว่างนายซัลมาย คอลีลซาด (Zalmay Khalilzad) หัวหน้าคณะผู้แทนสหรัฐฯ กับนาย अबดุล ฆอนี บารอดาร์ (Abdul Ghani Baradar) รองผู้นำกิจการการเมืองของกลุ่มตอลิบาน ณ กรุงโดฮา รัฐกาตาร์ เมื่อวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ ๒๐๒๐

สำหรับการลงนามความตกลงสันติภาพครั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า หลายประเทศต่างออกมาแสดงท่าทีสนับสนุนและแสดงความยินดีกับแนวทางการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในอัฟกานิสถานอย่างครอบคลุม โดยผลพวงจากความตกลงฉบับนี้ ทำให้ประชาคมโลกต่างมุ่งหวังว่าดินแดนแถบนี้จะเกิดความมั่นคงและมีเสถียรภาพโดยเร็วที่สุด และที่สำคัญคือไม่ต้องการให้ดินแดนอัฟกานิสถานเป็นแหล่งเพาะเมล็ดพันธุ์ของกลุ่มแนวคิดหัวรุนแรง หรือเป็นแหล่งส่งออกความรุนแรงทุกรูปแบบผ่านองค์กรก่อการร้ายดังเช่นในอดีต อาทิ ขบวนการอัลกออิดะห์ (Al-Qaida) หรือ กลุ่มขบวนการรัฐอิสลาม (Islamic State: IS) หรือเรียกอีกชื่อว่า ดาอิช (Daesh) ด้วยเหตุนี้จึงเป็นโอกาสให้หลายประเทศแสดงท่าทีและเข้ามามีบทบาทนำพร้อมมีส่วนผลักดันให้ทุกฝ่ายหันหน้ามาสู่กระบวนการเจรจาครั้งนี้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ กาตาร์ และตุรกี ซึ่งหากวิเคราะห์ในเชิงยุทธศาสตร์การทูตจะพบว่า กาตาร์กำลังสร้างความชอบธรรมและยกระดับภาพลักษณ์ของประเทศให้กลับมาเหมือนเดิม หลังจากตกที่นั่งลำบากถูกกล่าวหาว่าให้การสนับสนุนด้านงบประมาณกับกลุ่มองค์กรหรือขบวนการก่อการร้าย กระทั่งเกิดกระแสการคว่ำบาตรจากกลุ่มประเทศอาหรับด้วยกัน ซึ่งนำโดยซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ อียิปต์ และบาห์เรนที่ประกาศคว่ำบาตรตัดสัมพันธ์ทางการทูตกับกาตาร์มาตั้งแต่ปี ๒๐๑๗ ขณะที่ตุรกีมีนโยบายสนับสนุนกลุ่มนิยมแนวคิดการเมืองอิสลาม (Political Islam) เช่น ขบวนการภราดรภาพมุสลิม (Muslim Brotherhood) หรือเป็นที่รู้จักในชื่อกลุ่มอิกวานอัลมุสลิมูนในอียิปต์ และต้องการถ่วงดุลอำนาจกับสหรัฐฯ และอิหร่านในห้วงสงครามกลางเมืองในซีเรียระหว่างปี ๒๐๑๒-๒๐๑๔ รวมทั้งจุดยืนที่ตุรกีประกาศสนับสนุนรัฐปาเลสไตน์แบบเปิดหน้าและมีท่าทีต่อต้านการยึดครองดินแดนปาเลสไตน์ของอิสราเอล ด้วยปัจจัยข้างต้นทำให้สองประเทศนี้มุ่งมั่นแสวงหาความร่วมมือจากนานาประเทศในการแสดงบทบาทนำเพื่อสร้างสันติภาพในอัฟกานิสถานผ่านการเจรจาทางการทูตเป็นหลัก โดยอาศัยความเป็นประเทศผู้รับเปิดให้ความช่วยเหลือแก่นำกลุ่มตอลิบานที่ขอลี้ภัยอยู่ในกาตาร์นั่นเอง

ข. การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ

อาจกล่าวได้ว่าในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา กลุ่มนักรบตอลิบานไม่สามารถยกระดับปฏิบัติการใด ๆ ที่หวังผลถึงระดับการยึดครองประเทศแบบเบ็ดเสร็จได้ เหตุเพราะมีกองกำลังชาติผสมขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ หรือนาโต (North Atlantic Treaty Organisation – NATO) ที่ประจำการในอัฟกานิสถาน ซึ่งถือเป็นนโยบายการป้องปรามที่ใช้มาตั้งแต่ยุคสงครามเย็น รวมถึงการมีอยู่ของกองทัพสหรัฐฯ ที่เข้าประจำการและตั้งฐานทัพในพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ ตามนโยบายปราบปรามการก่อการร้าย (Anti – Terrorism) ในยุคการบริหารประเทศของอดีตประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ตั้งแต่ปี ๒๐๐๑ ทว่าในระยะหลัง ๆ สถานการณ์ของโลกเปลี่ยนไปมาก บรรดาชาติสมาชิกนาโตเริ่มมีมุมมองที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการคงกองทัพในอัฟกานิสถาน ขณะที่มหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ซึ่งแสดงบทบาทนำในประเด็นของอัฟกานิสถานมาตั้งแต่ปี ๒๐๐๑ ได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศตามวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีคนใหม่ ซึ่งเป็นการผลัดเปลี่ยนเข้ามาตามกรอบของช่วงเวลา จนมาในยุคของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์

ซึ่งสะท้อนภาพชัดเจนหลังเข้าบริหารประเทศในช่วงแรก^๔ ดังนั้น เมื่อนโยบายต่างประเทศเปลี่ยนไปในเชิงยุทธศาสตร์และหันกลับมาดูแลคนอเมริกันก่อน จึงมีการกำหนดนโยบายปรับกำลังพลและมีแผนการถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานเป็นระยะ ทำให้กลุ่มนักรบตอลิบานมีจังหวะและเริ่มระดมแนวร่วมสายันกรบของกลุ่มที่กระจายตัวอยู่หลายพื้นที่รุกคืบและขยายอิทธิพลเข้ายึดหลายเมืองทางตอนเหนือของประเทศ จนส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงภายในประเทศโดยเฉพาะรัฐบาลกลางในกรุงคาบูล

ค. ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๑๙

สถานการณ์ในปัจจุบันเป็นช่วงเวลาที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างเผชิญกับวิกฤตโรคระบาดอุบัติใหม่ ที่สร้างผลกระทบรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจภายในประเทศและลดให้เศรษฐกิจโลกชะลอตัวรุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน จากปรากฏการณ์นี้เห็นได้ชัดว่า ๑๐๐ วันของประธานาธิบดีโจ ไบเดน^๕ มุ่งเน้นการแก้ปัญหาภายในประเทศอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการบริการด้านสาธารณสุขและการบริหารจัดการเกี่ยวกับการฉีดวัคซีนให้กับประชาชนชาวอเมริกันทั่วประเทศ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่และลดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๑๙ โดยกำหนดเป็นวาระหลักของชาติ

จากปัจจัยหลัก ๆ ข้างต้นทำให้อัฟกานิสถานตกอยู่ในการยึดครองของกลุ่มตอลิบานที่ยึดประเทศและกุมอำนาจเบ็ดเสร็จได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งหากใครได้ติดตามเรื่องนี้จะพบว่าก่อนหน้านี้มีข้อโต้แย้งมากมายเกี่ยวกับบทวิเคราะห์ในเชิงที่ว่า อัฟกานิสถานจะกลายเป็นหลุมดำของความรุนแรงด้วยเหตุผลของการเผชิญหน้าระหว่างกองทัพรัฐบาลกับกลุ่มนักรบตอลิบานและกลายเป็นปฐมบทของสงครามกลางเมือง^๖ ขณะที่รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศอิหร่านเห็นว่าปัญหาในอัฟกานิสถานยุ่งยากซับซ้อนขึ้นมาก ด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่อต้านการปกครองของตอลิบาน รวมทั้งกลุ่มการเมืองที่กำลังสร้างอำนาจการต่อรองภายในและนอกประเทศ ไม่นับรวมปัจจัยอื่น ๆ ที่มากดทับและสร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ ขึ้นมา ซึ่งเรื่องนี้สมควรจะต้องดำหริและกล่าวโทษการดำเนินนโยบายต่างประเทศของชาติมหาอำนาจ และ

^๔ รายงานของกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ เปิดเผยว่ารัฐบาลสหรัฐฯ ใช้งบประมาณมหาศาลในภารกิจด้านการทหารในภารกิจปราบปรามการก่อการร้ายในอัฟกานิสถาน โดยงบประมาณที่อนุมัติไปแล้วนับตั้งแต่ปี ๒๐๐๑-๒๐๑๙ มียอดสูงกว่า ๙ แสนล้านดอลลาร์

^๕ ประธานาธิบดีโจ ไบเดน ลงนามคำสั่งขยายกรอบเวลาถอนทหารที่ยังเหลืออยู่ออกไปเป็นช่วงเดือนกันยายน ๒๐๒๑ ตามภารกิจทยอยถอนกำลังพลสหรัฐฯ ทั้งหมดออกจากอัฟกานิสถาน ซึ่งจะล่าช้าจากกำหนดการเดิมที่อดีตประธานาธิบดีโดนัล ทรัมป์ได้วางกรอบระยะเวลาไว้คือ พฤษภาคม ๒๐๒๑

^๖ Mr. Ryan Crocker อดีตเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำกรุงคาบูล อัฟกานิสถาน ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวระหว่างปี ๒๐๐๒-๒๐๐๔ อยู่ในยุคการบริหารประเทศของอดีตประธานาธิบดีบารัค โอบามา ซึ่งประเมินว่าสงครามกลางเมืองในอัฟกานิสถานจะกินเวลายาวนาน เพราะตัวแปรนี้จะเป็นเงื่อนไขเดียวที่ขบวนการตอลิบานจะเข้าสู่อำนาจได้และเป็นทางเลือกที่ขบวนการตอลิบานให้น้ำหนักมากที่สุดเวลานี้ ข้อมูลนี้เปิดเผยจากบทสัมภาษณ์ของเขาที่ให้ข้อมูลผ่านบทสัมภาษณ์ในรายการ The Week ของช่องสถานีข่าว ABC ก่อนเหตุการณ์ยึดอัฟกานิสถานเพียงไม่กี่สัปดาห์ ซึ่งระบุว่า “นักรบตอลิบานจะทำทุกวิถีทางด้วยการใช้ยุทธวิธีน้ำหยดลงหิน หรือแยกกันตี เพื่อสร้างบรรยากาศความหวาดกลัวให้กระจายคลุ้งทั่วประเทศ ซึ่งที่ผ่านมามันได้ผล”

ประเทศเหล่านี้ต้องร่วมกันรับผิดชอบ เพราะมีส่วนกับการสร้างปัญหาเรื้อรังทำให้อัฟกานิสถานถลำลึกสู่วิกฤติความมั่นคงที่ยากจะเยียวยา ทั้งนี้ อิหร่านพร้อมเป็นตัวกลางการเจรจาระหว่างคู่ขัดแย้งทุกกลุ่มในอัฟกานิสถาน และดูเหมือนจะเป็นวิธีเดียวที่จะทำให้วิกฤติความวุ่นวายในประเทศลดระดับลงและเป็นการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุด เกี่ยวกับประเด็นนี้มีการสัทับจากผู้แทนเลขาธิการสหประชาชาติประจำอัฟกานิสถานที่ให้ความเห็นว่า การที่อิหร่านเปิดทางและมอบข้อเสนอนี้ให้ทุกฝ่าย น่าจะยังไม่มีน้ำหนักเพียงพอหรือสร้างความเชื่อมั่นได้ เพราะเชื่อว่าไม่มีประเทศใดหรือกลุ่มองค์กรใดที่จะแก้ไขวิกฤติรอบนี้ได้เพียงลำพัง ปัจจัยเดียวที่จะสร้างสันติภาพในอัฟกานิสถานได้ คือทุกประเทศต้องให้ความร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในอัฟกานิสถานอย่างครอบคลุมทุกมิติ

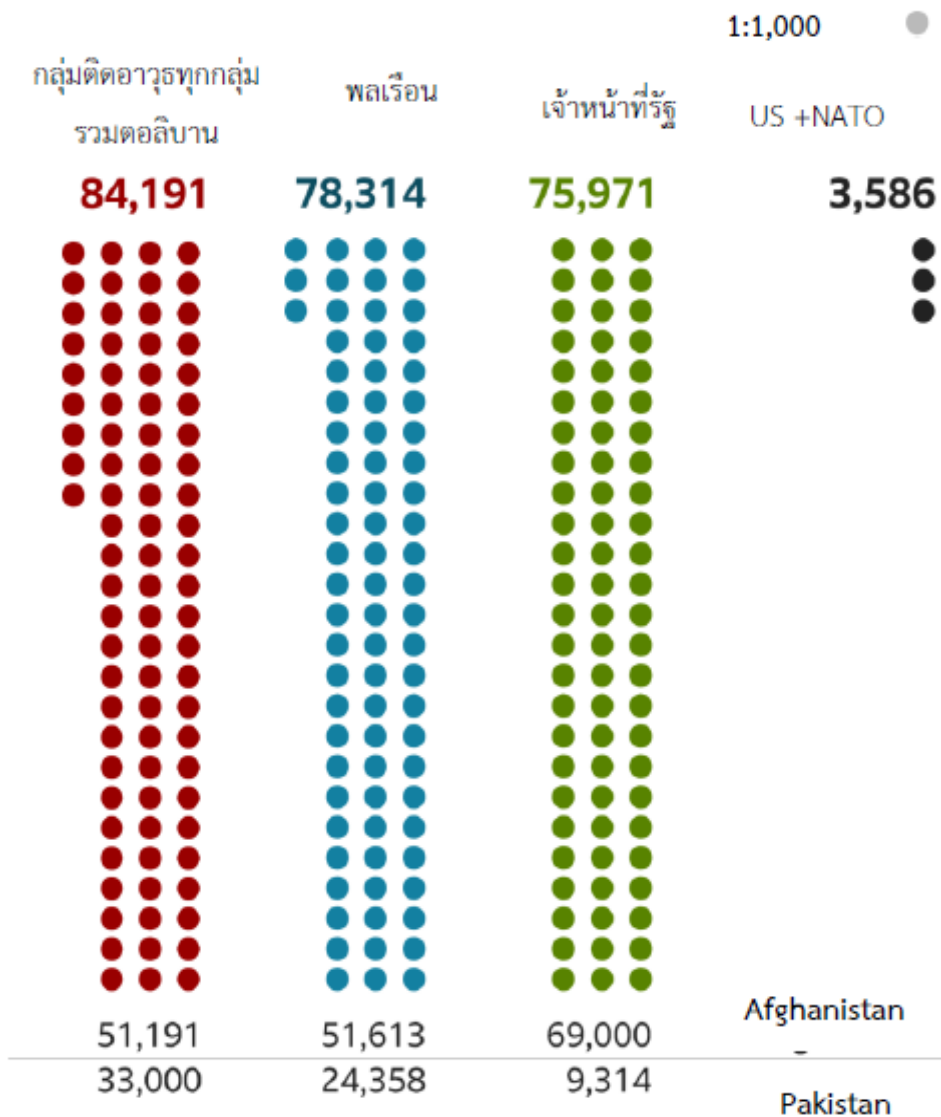
ส่วนการคาดการณ์ว่าตอลิบานจะเป็นชนวนสร้างความขัดแย้งกับกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศจนเกิดภาวะสงครามกลางเมืองในอนาคตหรือไม่นั้นไม่มีใครสามารถบอกได้ แต่ที่สำคัญตอลิบานยุคนี้เรียนรู้ประสบการณ์จากอดีตพอสมควร เห็นได้จากบรรดาแกนนำ^๗ ของกลุ่มประกาศชัดว่าจะยึด แนวทางการบริหารประเทศตามหลักซารีอะห์ (กฎหมายอิสลาม) โดยจะให้สิทธิเสรีภาพกลุ่มอื่นๆ ทั้งกลุ่มชีอะห์ หรือผู้นับถือศาสนาอื่นๆ ในการแสดงออกทางศาสนาอย่างเท่าเทียมและสามารถยึดมั่นปฏิบัติตามหลักความเชื่อของตนได้อย่างเสรี แม้เป็นประชากรส่วนน้อยของประเทศ และย้ำว่ากลุ่มตอลิบานจะไม่ยึดถือตามแนวคิดของขบวนการอัลกออิดะห์ (Al-Qaida) หรือกลุ่มขบวนการรัฐอิสลาม (Islamic State: IS) อย่างแน่นอนและนี่คือ ธงสัญญาณบ่งชี้ว่าการประนีประนอม และการเจรจา คือ แนวทางสันติที่ฝ่ายตอลิบานได้ปรับเปลี่ยนในเชิงอุดมการณ์ไม่ซ้ารอยกับอดีตที่ผ่านมาเพราะบทเรียนในอดีตสร้างความสูญเสียไว้อย่างมากมาย

^๗ มุลาฮัยบะตุลลอฮ์ ซาเดห์ ผู้นำสูงสุด รวมถึงมุลาชิรอญุดดีน ฮากอนีย์ แกนนำเครือข่ายฝ่ายปฏิบัติการและยุทธวิธี

ยอดผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในอัฟกานิสถานและปากีสถาน

ระหว่างปี ๒๐๐๑ - ๒๐๒๑

ที่มา The Watson institute for International and Public, Brown University

บทสรุป

กว่า ๒ ทศวรรษประเทศอัฟกานิสถานต้องเผชิญกับภาวะสงครามอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการรุกรานของประเทศมหาอำนาจอย่างสหภาพโซเวียตในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ จากยุคสงครามเย็นมาจนยุคปลดแอกที่นำโดยสหรัฐฯ และกองกำลังผสมจากชาติพันธมิตรภายใต้กรอบความร่วมมือทางทหารเรียกว่า องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ หรือนาโต (North Atlantic Treaty Organisation – NATO)

ดูเหมือนประวัติศาสตร์อัฟกานิสถานจะวนเวียนอยู่กับการขาดเสถียรภาพกลายเป็นดินแดนมิคสัญญีจนหลายฝ่ายมองว่ายิ่งปล่อยไว้เช่นนี้จะสร้างปัญหาในระยะยาวโดยเฉพาะประเด็นความมั่นคงในระดับภูมิภาคทำให้หลายประเทศยื่นข้อเสนอเพื่อเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยและแก้ปัญหาผ่านโต๊ะเจรจาระหว่างขบวนการตอลิบานอัฟกานิสถานกับสหรัฐฯ จนกระทั่งมาจบที่ทั้งสองฝ่ายได้ลงนามบรรลุความตกลงระหว่างกันภายใต้ชื่อ Agreement for Bringing Peace to Afghanistan ซึ่งรัฐกาทาร์ในฐานะตัวกลางและเป็นเจ้าภาพคอยประสานให้ทุกฝ่ายบรรลุความตกลงร่วมกัน ทำให้กาทาร์ได้เครดิตจากความพยายามรอบนี้อย่างมากมายเพราะทุกประเทศต่างยินดีและสนับสนุนแนวทางการเจรจาเพื่อหวังสร้างสันติภาพในอัฟกานิสถานโดยเร็วที่สุด ขณะที่ประเทศที่มีบทบาทนำและสนับสนุนความตกลงรอบนี้อย่างตุรกีรวมถึงปากีสถานที่ผลักดันให้ทุกฝ่ายหันหน้ามาสู่โต๊ะเจรจาได้สำเร็จ แต่แผนสันติภาพฉบับดังกล่าวกลับเปลี่ยนสถานะเป็นเพียงใบเบิกทางให้ฝ่ายปฏิบัติการในประเทศอาศัยจังหวะระดมแนวร่วมปลุกให้กลุ่มนักรบตอลิบานฟื้นขึ้นมา ทั้งการบุกยึดพื้นที่ในเมืองต่าง ๆ เพื่อปล่อยตัวนักโทษของกลุ่มที่รัฐบาลอัฟกานิสถานได้คุมขังไว้ ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวถือว่าเป็นช่วงเวลาประจวบเหมาะกับการถอนทหารของกองทัพสหรัฐฯ และชาติพันธมิตรที่ดำเนินการไปแล้วกว่า ๑๒๒,๐๐๐ นาย

การยึดอำนาจเบ็ดเสร็จของกลุ่มตอลิบานรอบนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชาวอัฟกานิสถานในกรุงคาบูล โดยที่หลายคนต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่น ภาพของฝูงชนและคลื่นผู้อพยพกระจายไปทั่วเมืองหลวงสะท้อนความกังวลว่าสถานการณ์อาจนำมาสู่การสู้รบกันระหว่างกลุ่มอื่น ๆ ที่ต่อต้านจนนำไปสู่ชนวนสงครามการเมืองในระยะยาวอาจไม่ใช่บทสรุปตามที่หลายฝ่ายวิเคราะห์ไว้ เพราะมีสัญญาณที่ส่งผ่านแกนนำของกลุ่มตอลิบานที่ย้ำแนวทางชัดเจนว่ากลุ่มตอลิบานต้องการให้ประเทศสงบโดยการปกครองตามหลักซารีอะห์และจะให้สิทธิเสรีภาพกับประชาชนทุกกลุ่มในการนับถือศาสนา รวมถึงการมุ่งแสวงหาความร่วมมือจากประเทศต่าง ๆ ผ่านการเจรจาทางการทูตอย่างเปิดเผย ซึ่งประเด็นเหล่านี้ต้องติดตามว่าจะเห็นผลมากเพียงใด

สำหรับมุมมองของผู้เขียนเห็นว่าการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลหรือการศึกษาผลพวงจากวิกฤตการณ์ที่ส่งผลกระทบโดยตรงกับชาวอัฟกานิสถานย่อมมีน้ำหนักในเชิงการเมืองระหว่างประเทศ อย่างมีนัยสำคัญเนื่องจากอาจมีการหยิบยกประเด็นเหล่านี้มาพูดในเวทีการประชุมสมัชชารัฐสภาเอเชียหรือ APA รวมทั้งสหภาพรัฐสภา หรือ IPU ในอนาคต เนื่องจากประเทศที่เกี่ยวข้องอย่างตุรกี กาทาร์ และอิหร่านจะเป็นตัวแสดงหลักในการกำหนดวาระและหยิบยกประเด็นปัญหาของอัฟกานิสถานมาสู่เวทีการประชุมองค์การรัฐสภาในระดับพหุภาคีก็เป็นได้

บรรณานุกรมอ้างอิง

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ภาษาอาหรับ)

- <https://alkhaleejonline.net/%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D8%A9/%D8%AA%D9%88%D9%82%D9%8A%D8%B9-%D8%A7%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D8%AD%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%AE%D9%8A-%D9%84%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85-%D8%A8%D9%8A%D9%86-%D9%88%D8%A7%D8%B4%D9%86%D8%B7%D9%86-%D9%88%D8%B7%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D9%86>
- <https://www.aa.com.tr/ar/%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9/%D9%86%D8%B5-%D8%A7%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85-%D8%A8%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%88%D9%84%D8%A7%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%>
- <https://www.aljazeera.net/news/politics/2021/2/28/%D8%A3%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-9>
- <https://www.dw.com/ar/%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D9%85%D8%A8-%D9%8A%D9%88%D8%A7%D8%B5%D9%84-%D8%B6%D8%BA%D9%88%D8%B7%D9%87-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%AD%D9%84%D9%81%D8%A7%D8%A6%D9%87-%D8%A8%D8%AD%D9%84%D9%81-%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%A7%D8%AA%D9%88/a-44626689>
- <https://www.dw.com/ar/%D8%A8%D8%B9%D8%AF-%D9%85%D8%BA%D8%A7%D8%AF%D8%B1%D8%A9-%D8%A2%D8%AE%D8%B1-%D8%AC%D9%86%D8%AF%D9%8A-%D9%88%D8%A7%D8%B4%D9%86%D8%B7%D9%86-%D8%AA%D8%B9%D9%84%D9%82-%D8%B9%D9%85%D9%84-%D8%B3%D9%81%D8%A7%D8%B1%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D9%81%D9%8A-%D9%83%D8%A7%D8%A8%D9%88%D9%84/a-59036875>